

A sérelemdíj funkciói

Intézménytörténeti vázlat

1. Jogtörténeti közhely hogy az immateriális kártérítés történetileg büntetőjogi karakterű. Beszédesen tanúsítja ezt a tényt az actio iniuriarum aestimatoria kétezer éves története, a germán frank jogfejlődés, vagy – hogy nemzeti jogalkotásunkra is vessünk egy pillantást – Szent István törvényeitől a Werbőczy féle monumentális törvénytől számos, büntetéssel és bírsággal szankcionált személyiségi jogsértéssel kapcsolatos tényállás. Az iniuriam aestimatoria actio segítségével már a latin bíró is belátáson alapuló szabad becsléssel a legmesszebbmenő elégtételt nyújthatta a nem anyagi, vagyoni jellegű sérelmekért.

A latin korból egyebek között Grosschmid idéz egy forrást, amelyben egy pajzanságból megölt római ifjú atyjának – tekintettel szegénységére – 2000 sestertiusnyi kárpótlást ítélt meg a magisztrátus (independii causa), csak hogy elmenjen a kedve a fiataloknak az efféle pajkosságoktól. Súlyom pedig felemlíti – Gellius nyomán – Veratius történetét, aki a szembejövő szabad polgárokat Róma utcáin arcul ütötte és nyomban kifizettette rabszolgájával a sértettnek járó 25 as kártérítést. S ő idézi fel a római matróna esetét is, aki keresettel fordult a prétorhoz, mert az utcán gúnyosan szűznek nevezték.

Az immateriális kártérítés nemcsak a barbár korban, de a római jogban általánosságban is büntetés címén járt és ezt a pönális karakterű actiot vette át – a kánonjogi és hazai jogi elemekkel színezett – ”allgemeines deutsches Privatrecht”, amikor az 1495 évi Reichskammergerichtsordnung elrendelte, hogy a bíróságok a recipiált római jog alapján tartoznak ítélni.

A deliktualis jog differenciálatlanságát, a döntően pönális szemléletet tükrözi a magyar jogfejlődés is. Szent István törvényei nyomán a Werbőczy-féle Tripartitum a ”hatalmaskodások és más bírságos bántalmak” szankciójaként alkalmazta a homagiumot, azaz a vérdíjat, amely már nemcsak a fiscus (vagy az eljáró bíró) számára jelentett bevételt, hanem a sértett félnek is, mégha vagyoni károsodás nem is történt. Ugyanakkor Werbőczynél már megjelenik az ”álarczosság” vétsége is, amely a név és a cím személyiségi jogainak a megsértését bünteti. Ez a büntetés azonban a sértett javára is szóló bírságként funkcionált.

A fájdalomdíj formális leválása a büntetőjogról és relatíve specifikus civiljogi karaktere először a gigantomániában szenvedő (Vékás) porosz Allgemeines Landrecht (ALR) szabályai között érhető tetten, amely különböztet egyfelől Schmerzensgeld, másfelől Busse között, előbbi kompenzációs jelleggel az elszenvedett fájdalomhoz, míg az utóbbit büntetés jelleggel a rágalmozás és becsületsértés némely esetéhez kapcsolva.

Ettől kezdve a nem vagyoni kártérítés intézménytörténetében kétféle kettősség is végigvonul. Az egyik: a tőle való ”berzenkedés”, illetőleg az intézmény ”büszke” felvállalásának a kettőssége; a másik: a testi sérülések (egészségkárosodások) és az egyéb személyiségi jogok együttes vagy különálló kezelése az immateriális kárpótlással.

2. Egyáltalában nem igaz, hogy a volt ún. szocialista jogok kétes értékű ideológiájába gyökerezik az az elv, hogy a nem vagyoni kár megtérítésének azért nincs helye, mert az ”áruvá silányítja az embert”. Ugyanezzel az indokolással törölte el az immateriális kártérítést már 1806-ban a Badisches Landrecht. Ugyancsak 1806-ban Ausztriában is úgy vélekedtek,

hogy a "nemzet dicsőségére válik az az újítás, hogy a jövőben becsületsértésért nem követelhető pénzösszeg, amellyel a polgár becsületét mintegy felbecsülik vagy megvásárolják". A magyar Grosschmid Béni közel száz évvel ezelőtt pedig úgy fogalmazott, hogy "mihelyt a törvény a kártérítés kiadásába nem értené belé alattomban a vagyonteljesítést korlátozva, a törvény tételei elveszítenék határukat".

A nem anyagi jellegű sérelemdíj elismerésétől való óckodás először feudális eredetű volt. A porosz junker és a magyar nemes egyaránt méltatlannak ítélte magát a "paraszti rendbéliek" és a "csöszök" javára megállapított privilégiumokra, azaz a törvényi szabályozásban is nyíltan ellenszegült a fejlődés kapitalista útjának.

Ez az ellenállás tükröződik a múlt század elején az osztrák bíróságok ítélkezési gyakorlatában is, amikor figyelemmel vannak a felek rendi állására, s magasabb fájdalomdíjat ítélnék meg az alacsonyabb rendbelieknek. A későbbiekben viszont az intézmény elvetése vagy visszaszorítása annak a klasszikus liberális áramlatnak tudható be, amely a civiljogot tisztán a vagyoni viszonyokat szabályozó jogágként fogta fel. Jó példa erre a késleltetett polgári forradalom kompromisszumos jogalkotása, a formális jogegyenlőséget tükröző német BGB, amely a kapitalizmus monopolkapitalista szakaszában született ugyan, de amely sok tekintetben a liberálkapitalista jogszellemnek állít piederást. A BGB 253. §-a ugyanis az eszmei kártérítést szigorúan korlátozza azzal, hogy nem vagyoni kár miatt pénzbeli kártérítést csak a törvényben megállapított esetekben enged követelni.

3. A magyar magánjogban a századforduló után a törvényhozás és a gyakorlat váratlanul gyors ütemű lépésekben indult meg afelé, hogy az immateriális kártérítést általános normává tegye (és – tegyük hozzá – ez a nélkül sikerült, hogy a félt jogbizonytalanság bekövetkezett volna). Egyáltalában nem oszttjuk tehát Zoltán Ödön véleményét abban, hogy kártérítési jogunk még a második világháború idején is nagyon elmaradott volt. Az a nézet is vitatható, hogy ennek az elmaradásnak a jellemző vonása volt a kártérítés kereteit és mértékét minél szűkebbre szabó tendencia, egyebek között a nem vagyoni károkért való felelősség területén.

E jogintézményt illetően ugyanis az elvi felbátorítást a polgári törvénykönyv előmunkálatai hozták meg, amelyek már megadták a nem vagyoni sérelemért a pénzbeli elégtétel követelésének a jogát. A közvetlen lökés azonban a törvényhozástól eredt, amely egyes speciális esetekben tételes jogi szabállyá emelte az immateriális kártérítés intézményét. Ilyen törvényhozási intézkedések voltak: az 1914. évi XIV. törvénycikk, a sajtótörvény 39. §-a, amely a sajtóközleménnyel okozott vagyoni káron felül a sértett nem vagyoni káráért is megfelelő pénzbeli elégtételt engedett a méltányosság szerint és nem kötötte a kártérítést sem szándékossághoz, sem ahhoz, hogy a cselekmény büncselekmény legyen. Ezt a rendelkezést az ugyanebben az évben elfogadott XLI. törvénycikk 28. §-a a becsület védelméről kiterjesztette a nem sajtó útján elkövetett rágalmozásra, becsületsértésre, a meghalt ember emlékének meggyalázására, hitelrontásra, továbbá a hamis vádra is. Ezt az utat követte még a következő évek törvényhozása, így az 1921. évi LIV. törvénycikk, a szerzői jogi törvény 18. §-a, továbbá a tisztességtelen versenyről szóló 1923. évi V. törvénycikk 35. §-a (utánzás, hírnév- vagy hitelrontás, üzleti vesztegetés, titok elárulása vagy felhasználása esetére).

E törvények nyomán a gyakorlat általánosságban is magáévá tette a nem vagyoni kártérítés eszméjét, így Marton Géza megállapításával értünk egyet, aki a Szladits féle magyar magánjogban már arról számolhatott be, hogy a nem vagyoni kártérítés a személyiségvédelem egészén belül a magyar judikaturában általános gyakorlattá vált.

4. Az általános gyakorlatra a "csapást" ugyancsak a joggyakorlat mérte. A Legfelsőbb Bíróság 1953-ban az erkölcsi kártérítést azon az elvi alapon zárta ki jogunkból, hogy "szocialista életviszonyok között az erkölcsi értékek pénzre nem válthatók".

Az "intézményi kiiktatást" megelőzően a jogintézmény már 1951-ben válságba jutott, amikor elutasította a Legfelsőbb Bíróság az erkölcsi elégtétel iránti igényt a nem vagyoni kártérítés akkori időszakának legkirívóbb esetében, az ún. magánjogi csábításnál. A döntés indokolásában a felsőbb bíróság már előrevetítette az egész intézmény elvetését, amikor kifejtette, hogy "jellegzetes kapitalista szemlélet az, hogy pénzzel minden megszerezhető és megváltható".

1953-ban pedig a Legfelsőbb Bíróság III. sz. Polgári Elvi Döntése jogegységi elvként kötelező erővel mondta ki, hogy "kártérítést csak vagyoni károsodás megtérítéseként lehet megítélni. Erkölcsi vagy más nem vagyoni természetű hátrányok kiegyenlítésére kártérítést megítélni nem lehet".

A megszüntetés "drasztikumán" enyhített ugyan az általános kártérítés jogintézményének egyidejű bevezetése, a döntéssel azonban az immateriális kártérítés "hánytatott jogintézménye" 24 évre magánjogunkból "száműzetésre" került.

Az általános kártérítés ugyan az eszmei kártérítést felváltó szankcióként jelent meg jogunkban, egyúttal azonban "tetéző kártérítésként" is intézményesedett, figyelemmel arra, hogy e kártérítési processzusokban megjelentek a csak becsülhető károk is. Ilyen értelemben pedig az általános kártérítés az eszmei kártérítést kiiktató feladata mellett a túlélést is biztosító kártérítési szabályként funkcionált.

A jogirodalom ugyan a leghatározottabban leszögezte, hogy az általános kártérítésnek semmi köze sincs a nem vagyoni kártérítéshez, de nem maradt hangsúlyozatlanul az sem, hogy a szocialista erkölcsi felfogással nem ellentétes a károkozónak a nem vagyoni kár csökkentésére vagy megszüntetésére szolgáló költségek vagy kiadások megtérítésére való kötelezése. Így a tudomány már – a Ptk. előtt is – az általános kártérítésen belül megítélhetőnek tartotta a jövőbeni plasztikai műtét becsülhető költségeit, a pontosan ki nem számítható kozmetikai, öltözködési és egyéb többletkiadásokat stb. A gyakorlat pedig még ennél is továbblépett és a balesettel járó megrázkódtatások következtében beállott tanulási nehézségek fokozott terheit, az életben való érvényesülést akadályozó, szokatlan kiadásokat és költségeket, továbbá az "éptestű ember által jogos úton-módon megszerezhető anyagi előnyöktől való elesés" pótlására fedezetül szolgáló többletkiadásokat is az általános kártérítés tényálláskörébe vonta.

Így tulajdonképpen azt mondhatjuk, hogy a nem vagyoni kártérítés kontinuitása a gyakorlatban nem szűnt meg, csak egy – bár eléggé megrázkódtató – negyedszázados válságot, illetőleg "tetszhalált" élt át, miközben azonban a bíróságok egyre inkább megszabadították magát az intézményt ezektől a válságtünetektől és előkészítették annak az útját, hogy 1978. március 1-től kezdődően a jogintézmény ismét polgári jogunk élő intézményévé váljon.¹

5. 1977-ben a nem vagyoni kártérítés intézménye visszakerült a Ptk. rendelkezései közé a 354. §-ban, melynek a szövege a következő volt: „A károkozó köteles megtéríteni a károsult nem vagyoni kárát, ha a károkozás a károsultnak a társadalmi életben való részvételét, vagy

---

¹ Lábady Tamás: A nem vagyoni kártérítés újabb bírói gyakorlata
ELTE Jogi Továbbképző Intézet, Bp. 1992, 12-16 old.

egyébként életét tartósan vagy súlyosan megnehezíti, illetőleg a jogi személynek a gazdasági forgalomban való részvételét hátrányosan befolyásolja.”²

A gyakorlat természetesen korábban a rendelkezésre álló értelmezési kereteken és szélsőséges lehetőségeken belül igyekezett lefedni a nem vagyoni kártérítés „hiánya által generált űrt” a kártérítési jogban, különösen olyan esetekben, ahol testi sérüléssel járó károkozás történt, de teljes egészében az intézmény nem pótolható. A fogalmi és elméleti problémákon felül azért sem, mert ahogy Lábady Tamás megfogalmazza „a nem vagyoni kártérítésnek túl kell lépnie a testi sérülések szféráján és a személyiség kiteljesedését biztosító, de legalábbis segítő általános magánjogi, ezen belül személyiségi jogi védelmi eszközzé kell válnia.”

Így helytálló Törő Károly azon megállapítása³, miszerint az 1959. évi IV. törvénnyel megalkotott Ptk. „legnagyobb tévedésének” nevezi, hogy „számúzta a nem vagyoni kártérítés intézményét”. Petrik Ferenc szerint pedig „köztudott, hogy az elmúlt évtizedekben ez a fejlődési irány megtört (elsősorban az 1950-es évek elején az EB III. sz. elvi döntése, valamint az akkor uralkodó tudományos nézetek nyomán), s csak az ötvenes évek végén bátorítanul jelentkező jogirodalmi véleményekben (Kertész István, Kemenes Béla és Mádi Ferenc írásában) kapott hangot a változás igénye.” Ebben az időszakban a szakmai közvéleményt azonban általában az intézmény elutasítása jellemezte, s a jogirodalomban, de elsősorban a „gyakorlatban dolgozó szakemberek (jogszabály-előkészítők, bírák) már a 70-es évek közepén erőteljesen igényelték a változást. (Pl. Petrik: Százegy jogi eset, Minerva 1976. 334. o.). A Ptk. módosításával foglalkozó cikkükben 1977-ben – két variációban szövegszerűen javasoltuk a Ptk. kiegészítését a nem vagyoni kár intézményével (Petrik: Gondolatok a Polgári Törvénykönyv módosításának főbb kérdéseiről, Magyar Jog 1977. 24. o.)”⁴

1977-ben tehát azon okból vált szükségessé az intézmény újjáélesztése, mivel „az ilyen súlyos hátrányt szenvedőt kárpótlástól, elégtételtől elzárni” méltánytalan volna. A pénzben meghatározott kompenzáció alkalmas lehet, hogy a nem vagyoni károk kompenzációjára szolgáljon.

A nem vagyoni kártérítés így a jogrendszer, illetve a magánjogi kódex részévé vált. A magánjogi kódexen belül elfoglalt helye a korábban kialakult gyakorlat és a kor elméleti irányvonalainak megfelelően a Ptk. XXX. Fejezet részeként a „Felelősség egyes esetei” között került elhelyezésre. A nem vagyoni kártérítés szabályainak ily módon történő elhelyezése azonban azt engedi feltételezni, hogy az intézményt nem a személyiségi jogok védelmének általános eszközeként, hanem a kártérítési jog egyik eszközeként került kodifikálásra⁵. Ugyanakkor funkcióját és eredményét tekintve képes volt a nem vagyoni kártérítés intézménye szerepének a betöltésére. Erre utal az is, hogy Dr. Lábady Tamás az időszakot a jogintézmény „újráfelfedezésének” időszakaként aposztrofálja.

Az újonnan alkotott szabályok alkalmazása tekintetében a Legfelsőbb Bíróság 16. számú irányelve adott eligazítást. Hibája volt azonban az irányelvnek, hogy „elsődlegesen a testi sérülést és egészségromlást eredményező károkozások esetén támasztott nem vagyoni kártérítési igények helyes és egységes elbírálásának kialakítását tartotta szem előtt. A Legfelsőbb Bíróság e >> jogtörténeti értékű << lépéssel lehetőséget adott – az irányadó

² Dr. Lábady Tamás: Nem vagyoni kártérítés ELTE Jogi Továbbképző Intézet, Bp. 1991. 2. old.

³ Dr. Törő Károly: A nem vagyoni kártérítés gyakorlati kérdései, Magyar Jog 1992/8.

⁴ Dr. Petrik Ferenc: A gyakorló jogász kézikönyve 5./ Kártérítési jog (szerk. Dr. Petrik Ferenc) Gazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest 1991. 149. old.

⁵ Dr. Sipos Péter A nem vagyoni kártérítés jogalapja az alkotmánybírósági határozatok és az ítélkezési gyakorlat tükrében Bp., 2002. 10. old.

jogszabályok esetleges módosítása előtt is – a személyiség minden oldalú védelmére, az erkölcsi értékeket fokozottabban elismerő, jogfejlesztő bírói gyakorlat kialakítására a nem vagyoni kártérítés jogintézményén belül⁶.” Rendezte azonban a hozzátartozók nem vagyoni kárigényének elismerését, az általános kártérítés és a nem vagyoni kártérítés elhatárolásának kérdéskörét. Súlyos tévedése volt az irányelvnek, hogy a 354. §-ban rögzített „tartós, vagy súlyos hátrány” „alternatív feltételét konjunktív, vagyis együttes feltételként felfogni, és ezzel kvázi törvénymódosítást megvalósítani⁷.” A gyakorlatban ez a „jogszabállyal ellentétes korlátozás” azt jelentette, hogy a súlyos fizikai és szellemi megrázkódtatással járó, de rövid ideig ható sérelmek esetében kártérítés nem volt eredményesen követelhető.

Az irányelv megalkotásakor „meggondolatlan törvényi rendelkezésnek használható értelmet” kellett adni, erre tekintettel mutatott rá az irányelv arra, hogy a társadalmi életben való részvétel vagy egyébként az élet megnehezülése – a fogalmánál, tartalmánál fogva – tartós állapot, hiszen csak tartósság esetén lehet erről beszélni. A tartósság és súlyosság tehát csak egymással szoros kapcsolatban értelmezhető⁸.

Később a Legfelsőbb Bíróság a 16. számú irányelvet hatályon kívül helyezte, és a 21. számú irányelvben már nem csak a testi sérülést és egészségromlást (különösen ezek tartós mivoltára) rendelte alkalmazni a 354. §-át, hanem a nem vagyoni kártérítésen keresztül meg kívánta valósítani „a személyiség minden oldalú védelmét és az erkölcsi értékeket.”

Az erkölcsi károk kompenzációjának fejlődése azonban ismételten akadályba ütközött, hiszen az Alkotmánybíróság 34/1992. (VI. 1.) AB határozatával a Ptk. 354. §-ának korlátozó rendelkezéseit megsemmisítette, de azt megelőzően a Munka Törvénykönyvéről szóló 1967. évi II. törvény végrehajtására kiadott 48/1979. (XII. 1.) MT rendelet 101. § (3) bekezdését a 12/1991. (IV.11.) AB határozat már hatályon kívül helyezte, lévén, hogy időbeli korlátot állított fel a nem vagyoni kártérítés megtérítése iránti igény érvényesíthetőségére. A határozat indoklása szerint a nem vagyoni kártérítés szorosan kapcsolódik élethez, testi épséghez és az emberi méltósághoz, ily módon a szabályozásnak az intézményt egységes rendszerben kell kezelni, nem adva lehetőséget tartalmilag az igények differenciálására, illetve így egyes károsultak hátrányos megkülönböztetésére.

A 34/1992. (VI. 1.) AB határozat részben hatályon kívül helyezte a Ptk. 354. § -át, ugyanakkor irányt mutatott az intézmény alkalmazásának mikéntjére. Mivel a vagyoni kártérítés az Országgyűlés által nem került újraszabályozásra, így gyakorlatilag ez a határozat szolgáltatja még napjainkban is a nem vagyoni kártérítéssel kapcsolatos elméleti alapot.

Ezt megelőzően azonban már az AB eljárást folytatott abban a kérdésben⁹, hogy a Ptk. 354. §-ának azon rendelkezése, mely szerint nem vagyoni kártérítésre igényt csak az formálhat, akinek társadalmi életben való részvételét, vagy egyébként életét tartósan vagy súlyosan megnehezíti a károkozó magatartása, jogi személyek esetében pedig gazdasági forgalomban való részvételüket hátrányosan befolyásolja. Az eljárás alapjául szolgáló beadvány érveléséből megállapítható, hogy az akkor hatályos szabályokkal szemben az intézményt „a személyiségvédelem szankciós eszköztárába kívánta elhelyezni¹⁰”. A 34/1992. (VI. 1.) AB határozat hatályon kívül helyezte a 354. § azon rendelkezését mely szerint „...ha a károkozás a károsulnak a társadalmi életben való részvételét, vagy egyébként életét tartósan

⁶ Dr. Lábady Tamás: Nem vagyoni kártérítés ELTE Jogi Továbbképző Intézet, Bp. 1991. 2. old.

⁷ Dr. Sipos Péter A nem vagyoni kártérítés jogalapja az alkotmánybírói határozatok és az ítélkezési gyakorlat tükrében Bp., 2002. 10. old

⁸ Dr. Törő Károly: A nem vagyoni kártérítés gyakorlati kérdései, Magyar Jog 1992/8.

⁹ 1556/B/1990 AB

¹⁰ Dr. Lábady Tamás: Nem vagyoni kártérítés ELTE Jogi Továbbképző Intézet, Bp. 1991. 3. old.

vagy súlyosan megnehezíti, illetőleg a jogi személynek a gazdasági forgalomban való részvételét hátrányosan befolyásolja.”

A határozat indoklásában kifejtésre kerül, hogy a „polgári jog, mint a polgárok autonómiájának elsődleges jogága, egyre inkább túlmegy a tiszta vagyoni viszonyok szabályozásán és a személyek személyhez fűződő jogait is – vagyoni jogaikkal egysorban – védelem alá helyezi.” A nem vagyoni kártérítés, a jogtörténeti és jogösszehasonlító vizsgálatokkal is igazoltan, a személyiséget ért sérelmek esetére rendelt polgári jogi jogvédelmi eszköz. A határozat felfogásában az immateriális kártérítés intézménye a kártérítési jogon belül nem értelmezhető, mivel itt nem beszélhetünk klasszikus értelemben vett (vagyoni) kárról – hiszen a nem vagyoni károk vagyoni mércével megmérhetetlenek – így annak megtérítéséről sem. Ezért a jogellenesség alapja nem a károkozás, hanem maga a személyiségi jogsértés. „A pénzbeli kártérítésnek a nem vagyoni károknál az a funkciója, hogy az elszenvedett sérelem hozzávetőleges kiegyensúlyozásáról olyan vagyoni szolgáltatás nyújtásával gondoskodik, amely az elszenvedett sérelemért körülbelül egyenértékű másnemű előnyt nyújt.” A nem vagyoni kártérítés iránti igény érvényesíthetőségének a súlyosabb esetekre történő korlátozása az általános személyiségi jog (melynek egyik megfogalmazása az alkotmánybírósági értelmezésben az emberi méltósághoz való jog) által védett személyek között indokolatlanul tesz különbséget. A jogi szabályozás során a károsult szempontjából a kártérítési rendszert egységesen kell kezelni, így nem következhet be, hogy a károsult „véletlenszerű körülmények miatt kerülhessen előnyösebb vagy hátrányosabb helyzetbe. A nem vagyoni kártérítés követelhetőségének a jogsértés következményei szerinti differenciálása diszkriminatív jellegű.” Hátrányos megkülönböztetés érvényesül emiatt egyrészt a nem vagyoni és a vagyoni kártérítés szabályai között, másrészt a nem vagyoni kártérítés szabályozási koncepcióján belül. Fennáll a diszkrimináció – az eltérő ismérvek szerint meghatározott feltételek eredményeképpen – a természetes és a jogi személyek, továbbá a jogi személyek között is, miután a gazdasági forgalomban részt nem vevő jogi személyek ki vannak zárva a nem vagyoni kártérítésből. (A határozat felveti még azt is, hogy a gazdasági forgalom hátránya fogalmilag vagyoni kár. Így ezen értelmezés szerint a jogalkotó a magánszemélyekkel szemben minden jogi személyt kizárt a nem vagyoni kártérítés intézményéből.). A Ptk. 354. §-ának a jogintézmény érvényesíthetőségét szűkítő rendelkezései „önkéntes határvonalat” jelentenek, melyek szükségtelenek és alkalmatlanok is egyúttal a nem vagyoni sérelem bekövetkezésének illetve nagyságának megállapítására, hiszen azok csak becslésen alapulhatnak. Az eszmei kártérítés tartalmi szabályozása hiányában különös nyomatékot kap a jogalkalmazás során az intézmény „élő” normatartalmának kialakításában a bíróságok kívánatosnak tartott „józansága, személyes elkötelezettsége és mértéktartása”¹¹.

Solt Pál véleményét figyelembe véve azonban a döntés nem volt indokolatlan, hiszen „ez a szabályozás – ahogy arra Solt Pál nagyon helyesen rámutatott – az intézményt a legáltalánosabb >>general clausula<< szintjén foglalta törvénybe. Azt is mondhatjuk, hogy a törvény a >>tételek<< helyett csak a >>határokat<< jelölte ki, ez utóbbiakat is csak egy rendkívüli absztrakció szintjén. Ugyanakkor azonban az élet, társadalmi életben való részvétel tartós vagy súlyos megnehezülése kritériumának a beépítésével a jogintézmény dogmatikai és történeti karakterisztikumainak egy jelentős szűkítését vezette be”¹².

---

¹¹ 34/1992. (VI. 2.) AB határozat in.: Dr. Sipos Péter A nem vagyoni kártérítés jogalapja az alkotmánybírósági határozatok és az ítélkezési gyakorlat tükrében Bp., 2002. 10. old

¹² Dr. Lábady Tamás: Nem vagyoni kártérítés ELTE Jogi Továbbképző Intézet, Bp. 1991. 17. old.

A döntések nyomán a jogirodalomban felismerhető törekvések indultak meg a „fájdalomdíj” koncepciójának kidolgozására, gyakorlatilag komplex javaslatokkal látva el a közvéleményt¹³. Ugyanakkor a jogalkotás, mint utóbb kiderült, nem várt módon reagált az Alkotmánybíróság javaslatára. Az 1993. évi XCII. törvény 40. § (4) bekezdése a Ptk. 354. §-ának meg nem semmisített részét is hatályon kívül helyezte, és az „immateriális kártérítést” a Ptk. XXXI. fejezetébe (A felelősség módja, a kártérítés mértéke) helyezte át. Gyakorlatilag tehát a nem vagyoni kártérítés a kár fogalmának az elemévé vált a Ptk. 355. § (1) bekezdése értelmében, így

355. §

(1) A kárért felelős személy köteles az eredeti állapotot helyreállítani, ha pedig az nem lehetséges, vagy a károsult azt alapos okból nem kívánja, köteles a károsult vagyoni és nem vagyoni kárát megtéríteni.

(...)

(4) Kártérítés címén a károkozó körülmény folytán a károsult vagyonában beállott értékcsökkenést és az elmaradt vagyoni előnyt, továbbá azt a kárpótlást vagy költséget kell megtéríteni, amely a károsultat ért vagyoni és nem vagyoni hátrány csökkentéséhez vagy kiküszöböléséhez szükséges.

A szabályozás ezen az alapon működött és a 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről hatálybalépéséig lényeges változás nem következett be a vizsgált területen.

Nemzetközi kitekintés

A német jogban a Szövetségi Felsőbíróság 1955. július 5-i döntése szerint – amely döntéssel a joggyakorlat jócskán túllépte a BGB kereteit és amelyet ezért az irodalom az ”évszázad döntése”-ként aposztrofál – a nem vagyoni kártérítés, a fájdalomdíj (Schmerzensgeld) jogintézményének kettős funkciója van: a nem vagyoni karakterű élethátrányok (”die Lebenshemungen, die nicht vermögensrechtlicher Art sind”) megfelelő, méltányos jóvátétele, kiegyenlítése, reparálása (angemessener Ausgleich) mellett a károkozónak számolnia kell azzal, hogy a károsult irányában elégtételadással (Genugtuung) is tartozik. Döntésében a felsőbíróság nyomatékos hangsúlyt adott annak, hogy az alsóbíróságok határozataik meghozatalakor mindkét szempontot egyenlő súllyal értékelhetik. Ennek során a jogalkalmazók nemcsak a keletkezett életkorlátok nagyságát, erejét, hevesességét, a fájdalom súlyát és idejét, a szenvedést és a torzulást, a lelki megrázkódtatásokat stb., hanem a károkozó vétkességének fokát, továbbá mindkét fél anyagi-gazdasági helyzetét is mérlegelési körükbe vonhatják. Ha azonban a károkozó felelősségbiztosított, ez a tény az ő anyagi helyzetébe mintegy ”betudódik”. Ugyanakkor természetes az, hogy ezek mellett az általánosítható ismérvek mellett mindig a konkrét eset specifikumai adják meg az egyes bírói ítéletek ”értelmét”.

A kodifikációs erejű és hatású döntést elemző tengernyi irodalom nem mulasztja el ráirányítani a figyelmet arra, hogy a felsőbíróság fogalmazása feltételes: a bíró esetreorientáltsága, funkcionális szemlélete és ezek együttes manifesztálódása az ítéletben egyaránt helyénvaló, nem kell azonban minden egyes esetben a felsőbíróság által kiemelt ”ítélkezési állandókat” figyelembe venni. S hogy a ”korszakos hatású” felsőbírósági döntésből inkább ez utóbbi az, amelyet az alsóbíróságok követésre méltatnak, az kitűnik Musielak alapos tényvizsgálatából, amelynek végső következtetése szerint a kompenzációs és elégtétel-adásra

---

¹³ Dr. Lábady Tamás: Nem vagyoni kártérítés ELTE Jogi Továbbképző Intézet, Bp. 1991. 3. old.

irányuló funkciók közötti teoretikus megkülönböztetésnek az ítélkezési gyakorlat különösebb jelentőséget nem tulajdonít; a nem vagyoni kártérítések "tény-bírái" sokkal inkább morális, mint funkcionális alapon ítélkeznek.

Az eszmei kártérítés ugyanis esetenként "szimbolikus"-ként is funkcionál azért a nem pénzben, anyagikban jelentkező értékvesztéséért, amelyet a károsult a káresemény során elszenvedett. A vagyoni kártérítés analógiájára: egyfajta "szimbolikus in integrum restitutio", pontosabban – ahogy erre az összefüggésre Sólyom rámutat – a naturális in integrum restitutio helyett más, elvileg egyenértékű lehetőség biztosítása. Voltaképpen ugyanaz a helyzet, mint amikor egyedi és helyettesíthetetlen dolog károsodik. Csakhogy, ameddig ez utóbbi az áruviszonyok struktúrájában mindig valamiféle értékhardozó, - még a jogi értelemben vett forgalomképtelen dolog is valamiféle kvalifikációval jelenik meg az árukapcsolatokban (muzeális érték, becsült érték, leltári-érték stb.) – addig az ember értéke pénzzel semmilyen értelemben nem fogható, hacsak ide nem csempésszük Hobbes utópisztikus premisszáját, amely szerint "az embernek – csakúgy, mint minden másnak – értékét az árával mérjük".

A teljes problémakört – azaz a nem vagyoni kártérítés funkcionális megközelítésének a nehézségét – jól szemlélteti – Solt terminológiáját kikölcsönözve: az immateriális kártérítés egész "filozófiáját" érintő – az a "drámai" tényálláscsoport, amelyben a káresemény a személyiség totális megsemmisítéséhez vezet. Ez – a nálunk is jogirodalmi visszhangot provokáló – tényállástípus a hazai jogalkalmazást is foglalkoztatta, mégha itthon nem is volt olyan megrázkódtató, mint amilyen "porfelhőt" a német judikaturában kavart.

Az alapul szolgáló német ügyben egy 14 hónapos leánygyermek szenvedett el olyan közúti balesetet, amelynek következtében emberi lénye, egész személyisége csak "testi maradvánnyá" vált. Az orvos-team szakvéleménye szerint a teljes tudat-értés- és érzékvesztéssel megmaradó "körperliche Hülle", emberi roncs csak vegetatív életfunkciók vonatkozásában maradt meg létezőnek.

Ez a tragikusan provokatív tényállás azután a BGH "nagy tanácsa" által "német alaposággal és cizellált precizitással" kimunkált és idézett teoretikus jogelveket alaposan kikezdte: az immateriális kártérítés reparatív és elégtétel-adásra szorító funkciói itt egyaránt kiüresedtek, "luftot" kaptak; a kompenzációs azért, mert az elvesztett értékek objektíve és szubjektíve is kompenzálhatatlanná váltak, az elégtétel pedig azért, mert annak fenntartása itt nyíltan a magánbüntetés elismerését jelenti. Ezért a felsőbíróságnak más fogódzót kellett keresnie. Ezt a kapaszkodót azután a károkozó és a károsult kapcsolatára – úgymond – közömbös, "viszonysemleges" "symbolhafte Sühnefunktion" megkonstruálása útján találta meg, amely "bakugrásra" a jogirodalom a nagytekintélyű bírák "nyakába cserdítette", hogy ez éppen úgy "értelmetlen rutinfogalma" a modern felelősségjognak, mint amilyen maga a "Genugtuung", nemcsak a fogalom terminológiai tisztázatlansága miatt, hanem márcsak azért is, mert az ilyen tényállásoknál a büntetés-tartalmú elégtételt tipikusan nem a károkozó, hanem helyette a felelősségbiztosítója fizeti.

Kérdés azért, hogy a nem vagyoni kártérítéssel összefüggésben egyáltalában beszélhetünk-e általánosságban elégtétel-adásról, kompenzációról, ezek együttes funkcionálásáról, szimbolikus jóvátételről vagy egyéb tipikus funkciókról?

Az elégtétel

Az elégtétellel kapcsolatos terminológiai zavarokat jól példázza – hogy csak két különállást említsünk – egyfelől a magyar gyakorlat, másfelől a svájci jog törvényi

konstrukciója. A magyar Kúria az elemzett eset hazai megfelelőjében is használja ezt a kategóriát és pedig olyan szövegösszefüggésben, hogy az igény megtagadása az ilyen "ember-roncs" károsulttól őt éppen "az elégtételtől" fosztaná meg. A svájci Kötelmi Törvény 47. cikke szerint pedig az immateriális kártérítés a károsultnak generálisan, mint elégtétel jár, amely azonban csak a korábbi gyakorlatban jelentette a károkozó elégtétel-adás kötelezettségét, ma már – a Szövetségi Bíróság szerint – itt sokkal inkább a baleset következményeinek az értékeléséről, mint a kárért felelős személy vétkességének a fokáról és annak figyelembevételéről van szó.

Világos, hogy mind a magyar Kúria, mind a svájci jog az elégtétel fogalmát "viszonysemlegesként" és objektív kategóriaként igyekszik kezelni, holott az alighanem a károkozó és a károsult "szubjektív" viszonyán nyugvó terminológia.

Az elégtétel-adás történetileg – az immateriális kártérítésen belül is – büntetőjogi karakterű. A már felemlítettek túlmenően beszédesen tanúsítja ezt a feudális magyar jogfejlődés. Itt kristálytiszta tettenérhető a büntetőjogi represszió összemosódása a kártérítési elemekkel. A delictum privatum legtöbb esetében csak a sértett kívánságára következett be a büntetés, s a büntetőjogi deliktumért kiszabott bírság egy részét képezte a kártérítés. Ezt nevezte Grosschmidt "vegyes alakzatú magánbírság"-nak, mert egyesítette a büntetés és a jóvátétel szempontjait.

1861 után a bírságos bántalmak, a régi magán deliktumok részint tisztán büntetőjogi karaktert öltöttek, részint kár-kötelmeket keletkeztető tényállásként manifesztálódtak. Ezzel a bírságoknak az a része, amely korábban a sértettnek járt, beleolvadt a büntetésbe, a polgári jog (magánjog) számára pedig csak a vagyoni kártérítés maradt.

Egy ideig. Mert egy idő után – elsősorban erős jogirodalmi nyomásra és az ABGB hatására – a fájdalomdíj – tisztán magánjogi alakzatként – alkalmazásra került. Az a fájdalomdíj, amelyet a Btk. magábaolvasztott – valamiféle "búvópatakként" (Eörsi) – újra felszínre tört. S ennek büntetőjogi-karakterét akkoriban még nem igen elemezték.

Azzal azonban, hogy a BGH "nagy tanácsa" az elégtétel-eszmét – és pedig nem reflex-hatásként, hanem önálló, sajátlagos funkcióként – visszaültette a fájdalomdíj intézményébe, sokak szerint annak pönális elemét általánosságban is visszahozta, megkonstruálva ezzel a német jogterületen is a személyi károkért fennálló kártérítés "magánbüntetés dimenzióját."

Talán nem is meglepő, hogy az eszme a német irodalom élvonalában üldözésre talált. Végülis az elégtétel-adás az immateriális kártérítés ősi funkciója. Stoll a kettős-funkció határozottabb – tényállásszerű – különállítására tesz javaslatot: szerinte az immateriális károk egy csoportjánál kompenzációs kártérítésről (kárpótlás, ahol a reparáció az elsődleges és az elégtétel csak szubszidiárius, mintegy reflexjogi jellegű), másik csoportjánál pedig főszenpontként, tehát primér jelleggel az elégtétel-adásról van szó. Ez utóbbit azonban csak a szándékos és visszafordíthatatlan jogsértések esetcsoportjára javasolja szűkíteni, amely "zsugorítás" az elégtétel-funkciót gyakorlatilag teljesen hatástalanítaná a közlekedésjog területén.

Deutsch a kettős funkció elégtétel-fázisának Stoll-nál sokkal nagyobb jelentőséget tulajdonít. Az elégtétel-adást "kár-távoli" és "szankció-közeli" fogalomként, a bírság és a magánbüntetés megfelelőjeként karakterizálja és benne a prevenció-eszme hatékony megvalósítását látja. Természetes, hogy ebben a felfogásban az ún. "objektív típusú" tényállások körében az elégtétel nemcsak hogy nem funkcionálhat, hanem biztosítási

védelmet sem nyerhet, mert ellenesetben annak preventív és represszív jellege teljesen kiüresedne. Fő – Deutsch felfogásában tulajdonképpen izolált – területe az általános személyiségvédelem. Éppen ezért Deutsch helyteleníti a felsőbbíróság általánosítható iránymutatását és helyette a funkciók megfelelő differenciálását tartja szükségesnek.

A német irodalomban még további teóriákban is konfrontálódik az elégtétel-eszme civil-jogi-pönális- és az ún. vegyes funkciója. Talán nem érdektelen azonban felvillantani, hogy más jogrendszerek az immateriális kártérítés elégtétel-dimenzióját hogy kezelik.

Az osztrák jogban a funkció különállítása és ennek megfelelően az elégtétel-funkció quasi sui generis megkonstruálása nem történt meg. A jogalkalmazási gyakorlat tipikusan figyelmen kívül hagyja a felek anyagi, vagyoni helyzetét és károkozó vétkességének a fokát is. Az elmélet inkább egy objektivizált-mértékű immateriális kárpótlás mellett argumentál és óvakodik a fájdalomdíj "magánbüntetesként" való kezelésétől.

A svájci jogban – amint erről már volt szó – eredetileg az elégtétel törvényi tényállását nemcsak az elmélet ruházta fel pönális funkcióval, de a gyakorlat is büntető-karakterű szankcióként kezelte és a károsult testi sértése vagy halála miatt járó elégtételt, továbbá annak mértékét-faktorát egyaránt a károkozó vétkességéhez igazította.

A francia jogban eredetileg – mihelyt Pothier-nek a kártérítést kizárólag vagyoni szempontokra szorító elmélete megdőlt – az immateriális kártérítésben büntetést láttak, s mert ezt összeegyeztethetetlennek ítélték a civiljogi struktúrákkal, azt szimbolikus alakban kezelték ("franc symbolique"). Az 1 Fr büntetés-kártérítésben nyilvánvalóan a "példa-statuálás" és a megtorlás reminiszcenciája cseng vissza. Ma már azonban ennek a funkciónak praktikus jelentősége alig van.

Az olasz jogban – a latin tradíciókhoz hűen – az immateriális kártérítés kiváltója eredetileg csak "bűncselekmény" lehetett. Újabbban azonban a gyakorlat – nem kis teoretikus nyomásra – ezt a szűkítést teljesen áttöri azzal az egyszerűen praktikus megoldással, hogy egy kártényállás kárpótlásképpességét egyedül a károsult oldaláról kell eldönteni s így a károkozó pozíciója többnyire figyelmen kívül marad. Mindazonáltal a fájdalomdíj satisfaktív funkciója a kártérítés összességének meghatározásánál nagyon is érvényesül; a bíróságok a jogintézmény preventív-karakterét értékelik a deliktum súlyosságához és a cselekmény elkövetésének kísérő körülményeihez (is) mért kárpótlási összegekkel.

A common law természetesen itt is külön utakat jár, bár a szigetország "konzervatív emlőkön" felnőtt, ugyanakkor roppant modern bírái újabbban az együttes absztrakt káron (general damages) belül külön is megjelenítik a különböző címeken kimért nem vagyoni károk mértékét, amelyet elsősorban kompenzációs és nem elégtétel jelleggel szabnak ki, így a fájdalomdíjnak magánbüntetés funkciója – legalábbis kimondottan – az angol jogban alig van.

Nem így a tengeren túl, ahol a – újabbban már Japánban is alkalmazott – kifejezetten büntető kártérítés (punitive damages) kontinentális mértékkel aligha mérhető. Mellékesen szó van ugyan itt is a kompenzációról (compensatory damages), a hangsúly azonban a személyi kár okozójának a "megbüntetésén" van.

A meglehetősen tarkára festett tablókép ne hagy kétséget aziránt, hogy az elégtétel konstrukciója az immateriális kártérítésen belül mind történetileg, mind dogmatikailag büntetés jellegű. Olyan szankció, amelyben a represszió, a megtorlás faktora dominál s amely a károkozó és károsult "kárkapcsolatán", viszonyán nyugszik. A károkozó és a károsult

kártényállással kapcsolatos helyzetének, pozíciójának a kölcsönös szemlélete határozza meg – az egyébként mindig pénzben kifejezett – szankció nagyságát is.¹⁴

Az Új magyar Polgári Törvénykönyv kodifikációja során a funkcionális viták keresztüzében állt a bevezetni tervezett sérelemdíj jogintézményének „magánjogi büntetést” sugalló jellege. Azzal, hogy a 2009. évi CXX. Törvényhez készült indokolás szövege kifejezetten rögzítette, hogy a sérelemdíj megítéléséhez hátrány bizonyítása nem szükséges, büntető színezetet is adott a jogintézménynek. A törvényjavaslat indokolása a sérelemdíj céljára utalva használta a „magánjogi büntetés” megjelölést. Abban az esetben ugyanis, ha a személyiségi jogot támadó magatartás negatív következményét, a hátrányt nem kell bizonyítani, az összecszerűség megítélésénél lényeges szempont a sérelemdíj preventív és büntető hatása: reagálni a jogsértő jogellenes magatartásra egy olyan összegű pénzfizetésre kötelezéssel, melynek mércéje a jogsértés súlya és a jogsértő szubjektuma lehet. A jogsértőre így – a magánjogtól meglehetősen idegen módon – nagyobb hangsúly helyeződik, mint a sérelem elszenvedőjére. A polgári jog klasszikus helyreállítását célzó felfogásával szemben nem az eredmény, hanem az azt kiváltó magatartás és annak cselekvője válik a tényállás központi szereplőjévé. Ez a modell alapjait és logikai módszerét tekintve is nagyon közel áll a büntetőjog felfogásához, a büntetőhatalom érvényesítésének módjához. A sérelemdíj és a büntetés közötti különbség e gondolatmenet alapján csupán abban látható, hogy a sérelemdíjra kötelezés – a polgári per sajátosságaiból következően – minden esetben a károsult kívánságára történik (nincs hivatalból induló eljárás), míg a büntetőjogban – a magánindítvány eseteit kivéve – hivatalból megindul az eljárás. A büntetés és a sérelemdíj neme is sok esetben azonos, hiszen a jogsértő oldalán a pénzbüntetés és a sérelemdíj-fizetési kötelezettség egyaránt anyagi hátrány okozását célozza. Felmerül kérdésként, hogy a sérelemdíj magánjogi büntetésként történő felfogása nem ütközik-e a *ne bis in idem* alapelvébe. A kétszeres értékelés tilalmát nem lehet jogágakra korlátozni, és azt a polgári jogban és a büntetőjogban külön-külön vizsgálni. Nem elfogadható, hogy ugyanazért a cselekményért büntetési célzattal egyszer büntetőeljárásban, másszor polgári peres eljárásban vonjuk felelősségre a jogsértőt, végül mégis a büntetés célja által vezérelve. Akkor nem ütközik a két felelősségi rendszer alapján történő felelősségre vonás a *ne bis in idem* tilalmába, ha a polgári jog és a büntetőjog más célból írja elő jogkövetkezmény alkalmazását. A büntetőjog klasszikusan represszív és preventív hatásokat helyez előtérbe, míg a magánjogban továbbra is a legalább megközelítő helyreállításon kellene hangsúlynak maradnia. Elfogadjuk ugyanakkor, hogy a nem vagyoni kártérítés jelenlegi formája alkalmatlan a hatékony személyiségvédelem követelményeit szolgálni, és erősen hátrányközpontú felfogása a bírói gyakorlatban nehézkessé teszi a jogalkalmazást, különösen a külvilágban nem érzékelhető belső károkat generáló személyiségi jogsértések esetében. A sérelemdíjat azonban büntető jellegű jogintézmény (kvázi bíróság) helyett továbbra is kompenzációs, elvesztett életörömeiket pótolni hivatott, a sérelmet szenvedett félre koncentráltó védelmi eszközként látnánk szívesen. Olyan esetekben, amikor a hátrány külvilági manifesztáció hiányában nem igazolható, a jogellenes magatartás körülményeiből, a jogsértő felrőhatóságának fokából kellene következtetni a sérelem meglétére, annak nagyságára. Az amerikai kártérítési koncepció alap gondolatát hasznosítva deduktív módszerekkel a jogellenes magatartásból és a jogsértő felrőhatóságának (amerikai jogban vétkességének) fokából visszafejthető az a hátrány, melynek kompenzálására szolgálhatna a sérelemdíj. Ezzel a megoldással máris kikerültük a *ne bis in idem* tilalmával való szembekerülést, hiszen a polgári jogban alkalmazott sérelemdíj a jogsértő személyi körülményeit a sértettet ért hátrány létének és nagyságának igazolásához vizsgálja, így az esetlegesen sérelemdíj formájában előírt

¹⁴ Lábady Tamás: A nem vagyoni kártérítés újabb bírói gyakorlata ELTE Jogi Továbbképző Intézet, Bp. 1992, 16-21 old.

pénzfizetési kötelezettség helyreállító természetű, amely mellett megfér a büntetőjog által más elvi alapokon és célból kiszabott büntetés.

Bár a hatályos magyar jog és a bírói gyakorlat is tagadja a büntető kártérítés létét, egyet kell értenünk Fuglinszky Ádám álláspontjával, aki szerint a Munka Törvénykönyvében (a továbbiakban Mt.) a munkaviszony jogellenes megszüntetése esetén eredeti munkakörbe való visszahelyezését nem kérő munkavállaló számára megállapított fizetési kötelezettség a büntető kártérítés jegyeit hordozza magán. A munkáltatónak ugyanis ilyen esetekben az a kötelezettsége, hogy a munkavállaló átlagkeresetéhez viszonyított összeget fizessen. Ebben az esetben kompenzációs célokat nem találunk, hiszen a vagyoni károk megtérítését külön rendezi az Mt. A fizetendő összeg célja így hátrányokozás a munkáltató oldalán, azaz nyíltan elégtételt biztosít a munkavállalónak, és büntető célokat valósít meg a munkáltató oldalán.

Az elveszett életörömök pótlása egy olyan iránytű lehet az ítélkezésben, mely a polgári jog céljával összeegyeztethető kompenzációt őriz meg elsődlegesen az intézmény keretében, és nem burkolt represszióként hat. Az elveszett életörömök teóriája továbbá nagy segítséget jelent akkor is, amikor a sérelemdíj megállapításánál az egyébként feltételként nem szükséges jogsérelem távoli kapcsolatban áll a jogellenes magatartással, azonban a lehetséges jogsértőnek ráhatása volt az események folyására. E koncepció alkalmazásával a személyiségvédelem hatékonyabbá válhat, még kevésbé hagyva lehetőséget a szankcionálatlanul maradó jogsértések számára.¹⁵

A kompenzáció

Küppersbusch mutat rá arra, hogy a károsult teljes szellemi-lelki „megsemmisülése” esetén a reparációs funkciónak már nincs tere. Itt szerinte egyedül csak az elégtétel hathat, illetőleg ennek feltételei hiányában csak egy szimbolikus jóvátételről beszélhetünk. Ugyanerre az eredményre jut Lorenz az általános személyiségvédelem szankcionálásával kapcsolatban, ahol valamennyire mérhető, objektív kárszámításról és ezért kompenzációról aligha lehet szó. Kérdés ezért, hogy az immateriális kártérítés kompenzáló-faktora mennyiben alkalmas általánosságban az intézmény funkcionális karakterizálására?

A BGH „Nagy-tanácsa” által kimunkált kettős funkción belül a német jogalkalmazás – és az irodalom is – a kompenzációnak tulajdonít fokozottabb és meghatározóbb jelentőséget. Az ún. „Ausgleichfunktion” körében a bírói gyakorlat a következő szempontokat értékeli: a fájdalom hevességét és tartalmát, az ambuláns illetőleg kórházi kezelés idejét, a fennmaradó fizikai és pszichikai élethátrányokat (mint foglalkozási korlátok, házasságkötési nehézségek, a szabadidő-eltöltés gátjai és egyéb, az általános életminőség romlását eredményező tényezők), a munkaképtelenség tartamát, a későbbi komplikációktól való félelmet, a károsult nemét és életkorát (szociális állását), a kárprocesszus időtartamát (esetlegesen egyéb, további megterheléseket) stb.

Az irodalomban azonban a nem vagyoni károk kompenzációs lehetősége egyáltalában nem csendesedett le ilyen kikristályosodott szempontokban. A viták gyújtópontjában maga a kárfogalom áll; a kár, amely nem vagyoni természetű, s amely éppen ezért egy „pszichoszomatikus fenomén”, amely ennek folytán tulajdonképpen nem is osztható fizikai és pszichikai dimenziókra. S ezzel szemben áll a másik álláspont, amely csak az ún. „Gefühlsschaden” kategóriáját vonja az immateriális kár fogalmába, azaz a károsult belső

---

¹⁵ Frézer Tamás: A nem vagyoni (erkölcsi) sérelmek megítélése a polgári jogban, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 2011, 84-86. old.

(szubjektív), lelki-emocionális világának a csorbulásait ("Beeinträchtigung der inneren Lebenslage"). Voltaképpen ehhez az állásponthoz áll közel Eörsi érvelése is, aki szerint tulajdonképpen csak a szubjektív elemben, azaz a károsult által szubjektíve érzékelt hátrányokban áll a kár (amelynek azonban természetesen találkoznia kell az objektíválódott társadalmi felfogással).

Különösen szenvedélyes Stoll érvelése a "Gefühlsschaden" terminológiájával szemben. Szerinte márcsak azért is tarthatatlan ez az álláspont, mert megfosztaná a károsultat a kárpótlástól csupán valamely testi funkció csorbulása vagy valamely testrész elvesztése esetén. A lelki-pszichikai-érzelmi terhek ezért – szerinte – csak meghatározott – adott esetben kellőképpen súlyos – részei, összetevői az "ideális-összkároknak".

A szubjektív kár-felfogással és kárszámítással szemben az irodalom – láthatóan – erőteljesebben érvel a károk objektívizálása mellett, sőt törekvés van a károk materializálására, azaz valamiképpen vagyoni károkra történő visszafordítására is.

Ezek az elmélete aztán újabb "ellentámadást váltanak ki", így az immateriális kártérítés kompenzációs funkciójának sincsenek a német irodalomban nyugvópontjai. Érdeemes ezért megvizsgálni más jogrendszerek álláspontját is.

Az osztrák jogban a bírói gyakorlat és az irodalom is a nem vagyoni károk objektív megítélésére, objektív kárszámítására és ennek megfelelően a reparatív funkció realizálására törekszik. Az irodalomban különösen Strasser érvel egy objektíve tipizált – ennek folytán objektív mértékkel kompenzálható – ideális kárfogalom és kárszámítás mellett. A jogalkalmazás pedig a kárpótlás fő szempontjának a testi (lelki) sérülések jellegét és nagyságát tartja, de mérlegelési körébe vonja azokat a további szempontokat is, amelyeket a jóvátétel szempontjából a német judikatura is értékel.

A svájci jogban a bírói gyakorlat az OR Art. 47 szerint megkívánt különleges körülmények alatt a testi sérülés súlyosságát, intenzitását érti és megkövetel egy maradandó hátrányt is, amely a károsult életére vagy egészségére vonatkozik. A kompenzációt pedig ezekhez a szempontokhoz igazítja. Az irodalom ugyanakkor a pénzbeli kárpótlást egy "Annehmlichkeit"-ként, kényelmességként, kellemességként kezeli, amely a fizikai fájdalmak, lelki szenvedések, az életörömök elvesztése és egyéb élet korlátok kompenzálására, illetőleg reparálására hivatott. Figyelemre méltó ezzel összefüggésben a Szövetségi Bíróságnak az az álláspontja, hogy a jóvátétel éppen ezért nem kártérítési karakterű, hanem az immateriális "méltánytalanságokat" hivatott "törleszteni", azaz kompenzálni.

A jogirodalom azonban – különösen Tercier – itt is amellet argumentál, hogy attól a károsulttól, aki olyan lelki-szellemi "ronccsá" vált, hogy tragédiája érzékelésére képtelen, meg kell tagadni a kárpótlást, de legalábbis egy jelentős redukált összegű kárpótlás elismerésének lehet csak ilyen tényállásoknál helye, mert itt már reparációról-kompenzációról egyáltalában nem beszélhetünk. A jogalkalmazás azonban – úgy tűnik – Svájcban is a funkcionális oldalról inkább a humánus felé billen el, s megítéli – mégpedig a német BGH gyakorlatától eltérően nem csökkentett, hanem emelt mértékben – a kárpótlást az ilyen károsultnak is, bár a nem vagyoni kárpótlás funkcionálását illetően az ítélezési gyakorlat az indokolással adós marad.

A francia jogalkalmazás a nem vagyoni kompenzációs funkcióját illetően különböztet fájdalomdíj (*pretium doloris*), torzulási károk (*préjudice esthétique*), elmaradt életörömök (*préjudice de'agrément*), munkaképtelenség (*incapacité temporaire partielle ou totale*) és a hozzátartozó halálesete (*cas des décès*) között, s ezeket az immateriális karakterű károkat (*préjudices extra patrimoniaux, préjudices moraux*) – minden esetben egy orvosi klasszifikáció alapján (*quantum doloris*) – igyekszik nemcsak objektíválni, de kifejezetten tábázatos kárfaktorok szerint kompenzálni. Az, hogy a nem vagyoni kártérítés kompenzációs karakterű, talán itt rajzolódik ki a legélesebben. A francia bíróság ugyanis nem ítél meg kárpótlást az egyenes károsultnak ott, ahol az egyáltalában nem képes a kárt reparálni. A bíróság (Caen 7. 10. 1987) egy 4 éves kora óta irreverzibilis kómában otthon fekvő 10 éves kisfiú ügyében csak a hozzátartozók javára állapított meg immateriális kártérítést.

Az általános személyiségvédelem körében (*purement moraux*) azonban, ahol a francia jog is vétkességet követel, a *dommage moral* funkciója az okozott sérelem megtorlása: a büntetés. Ez is az a bizonyos – nagyhírű latinoknál eredő – ”búvópatak”, amely kétezer éve létezik és időnként feltör a felszínre.

Dacára a büntetőjogi gyökereknek, az olasz jogban az uralkodó nézet, hogy a nem vagyoni kártérítés fő funkciója a reparáció, amely a nem vagyoni károk fő- vagy gyűjtőfogalmán (*danni extra patrimoniali*) belül kompenzálja a társadalmi életben való részvétel veszteségeit (*danno alla vita di relazione*), mint a sport, művészet, kultúra, film-színház- és egyéb szórakozás, partnerkapcsolat, házasság, háztartás és kertgondozás, vadászat, horgászás stb. korlátait, a szexuális élet sérüléseit (*danno alla vita sessuale*), a külső megjelenés csorbulásait (*danno estetico*) és természetesen a testi sérülések (*danno biologico*) következményeit, amelyek azonban tulajdonképpen nem esnek a tiszta *danni morali* kategóriája alá s ezért ezeket az elvi átlagjövedelem meghatározott százalékával, azaz az objektív kárszámítással próbálja az olasz jogalkalmazás kompenzálni.

A francia gyakorlathoz hasonlóan az immateriális kártérítés reparatív funkciója hangsúlyozódik itt azokban az esetekben, amelyekben a bíróság kárpótlást ítél meg a hozzátartozóknak nemcsak a közeli hozzátartozójuk halála esetén, hanem akkor is, ha a ”közvetlen” károsult olyan ”személyi kárt” szenvedett el (pl. irreverzibilis kóma), amely miatt ő maga már egyáltalában nem kártalanítható.

Az egyéb személyiségi jogok megsértésénél azonban az olaszoknál is a pönális gyökerek kihajtásának és ”szárbaszökésének” lehetünk tanúi. Ebben a körben ugyanis az immateriális kártérítést az olasz bíró is a károkozó vétkességéhez igazítja és a károsult javára szóló büntetésként ”méri ki”.

A ”különc” *common law* – bármilyen anakronisztikus is – ezen a területen a legteljesebben őrzi a latin hagyományokat. A ”*general damages*” körében – amint ezt már érintettük – ugyanis *implicite* rendezi ugyan az immateriális károkat is, de hogy a teljes kárösszege belül mennyi a ”*compensation for pain and suffering*”,- mint ”*special damages*” – nem vagyoni kártérítésként, azt a bíróságok általában nem mondják meg. Jogtörténeti érdekesség ugyanakkor, hogy a háború alatt a civil-lakosság háborús sérüléseinek az immateriális kárt is magában foglaló kompenzálására a konzervatív angolok a kártételek összegszerűségét táblázatba foglaló törvényt hoztak (*Personal Injuries "emergency provisions" ACT*).

A kompenzáció értékelt elemei a common law esetjogában: a fájdalom (pain and suffering), az elmaradt életörömök (loss of the pleasures or amenities of life), a várható élettartam megrövidülése (loss of expectation of life) és a jövőbeni károk, amelyekben azonban már teljesen összemosódnak a vagyoni és eszmei értékek, így a jövőbeni anyagi veszteségek, keresetveszteségek (future, financial loss, loss of earnings), továbbá a jövőbeni várható gyógyítási költségek (medical and other expenses), amelyekben azonban mindent nem vagyoni elemek is fellelhetők.

Az amerikai "Personal Injurie" tartományába sorolt károk teljes arzenálja pedig alighanem már fel sem sorolható ("mental suffering-mental anguish", "emotional distress", "inconvenience", "humiliation"), és ez még csak nem is a kifejezett büntető kártérítések, a "punitive damages" területe. Az amerikai common law területén a bíróság elvileg bármely "tort" megvalósulása esetén ún. exemplary kártérítést állapíthat meg, azaz túllépheti a vagyoni kár mértékét, s a mai fejlődési tendencia azt mutatja, hogy ezt meg is teszi. A sérelemdíjnak itt elsődlegesen "vindictive", "retributory", illetőleg "punitive" jellege van és nincs szétválasztva a vagyoni és a nem vagyoni kártérítés, az, hogy sérelemdíj kiadására mégis sor került, abból derül ki, hogy "punitive damages"-t mér ki a bíróság sőt, különösen súlyos esetekben "aggravated damages"-t ítél meg, hogy ezzel is kinyilvánítsa rosszsallását. Ezzel egyidejűleg a bíróságok megteremtik a "parasitic tort"-okat, amelyek a korábbi precedensekben felállított korlátok áttörésével megnyitják a kártérítések "teljes parttalanságának" a távlatait.¹⁶

Lehet-e büntetés a nem vagyoni kártérítés illetve a sérelemdíj?

A nem vagyoni kártérítésben a büntetési jelleg is benne szerepelhet, amennyiben a károsult sérelmére a károkozó bűncselekményt követett el, akkor is, ha az a bűncselekmény az előkészületi stádiumban megrekedt.

Alkalmazott jogszabály: Ptk. 75. § (1) bek., 84. § (1) bek.

A peres felek 1992. augusztus 27-én egy perben nem álló személlyel közösen alapították a H.-O. Kft.-t. A gazdasági társaság tevékenységi köre a felperes tulajdonát képező és a gazdasági társaságba apportként bevitt földterületen benzinkút létesítése és üzemeltetése volt.

A felperes tagsági viszonya az alapítás évében megszűnt. Azóta a kft., melynek ügyvezető igazgatója az alperes, a felperestől bérlte a földterületet a benzinkút üzemeltetéséhez.

Ezt követően a peres felek között számos polgári per volt folyamatban, a felek üzleti és magánéleti kapcsolata nagymértékben megromlott. 1997. január hónapban az alperes megbízta egy ismerőst, hogy a felperest 500 000 Ft-ért „intézzék el”. Abban is megállapodtak, hogy az alperes 100 000 Ft előleget ad ismerősének.

Az alperes által megbízott személy az alperes tervéről a felperest értesítette, aki a rendőrséghez fordult. A rendőrség az alperest és ismerőst az előleg átadásakor elfogta.

Az alperest a Baranya Megyei Bíróság a 3. B. 203/1997/13. számú ítéletével - mely a Legfelsőbb Bíróság Bf. IV. 1 889/1998/4. számú ítéletével 1999. február 9. napján emelkedett jogerőre - az alperest emberölés előkészületének büntetésében bűnösnek találta és egyévi börtönbüntetésre ítélte, melynek végrehajtását kétévi próbaidőre felfüggesztette.

A felperes 51 éves, nős, két nagykorú gyermeke van. A felesége 10 éve sclerosis multiplex betegségben szenved. Feleségével Marcaliban vásároltak egy házat, ahol hét közben a felesége egészségi állapota miatt szükségessé vált felügyelete biztosított.

---

¹⁶ Lábady Tamás: A nem vagyoni kártérítés újabb bírói gyakorlata ELTE Jogi Továbbképző Intézet, Bp. 1992, 22-25 old.

A felperes már a bűncselekmény elkövetése előtt is egyéni vállalkozóként vezette a perbeli két gépjárműalkatrész boltot. Utóbbi üzlete azon a földterületen található, amelyen a H.-O. kft. a benzinkutat üzemelteti.

A felperes a bűncselekmény elkövetése óta ideges, állandó feszültség és szorongás alatt él, óvatosabb, zárkózott lett. Rosszul alszik, éberen. Ha a médiából emberölésről, merényletről, robbantásról hall, idegessége fokozódik.

A bűncselekmény elkövetése után a felperes magatartása az üzletébe betérő vevőkkel szemben megváltozott, ingerültebb lett, a vásárlói kifogásokat túlreagálta. Ezért a felperes nagykorú fia és lánya segítségére szorult az üzletvezetésben, a vevők kiszolgálásában. A felperes kapcsolata lányával 1997 őszére megromlott: egyfelől azért, mert lánya házasságát nem nézte jó szemmel, másfelől azért, mert sérelmezte azt, hogy lánya a benzinkút területén lévő boltba átjár.

A felperes a H.-O. Kft.-től járó bérleti díjat havonta személyesen veszi át a kft.-nak az üzlete mellett lévő benzinkútnál működő irodájában. A felperes a problémájával szakemberhez nem fordult, „Nervenpflege” nevű növényi tartalmú nyugtatót szed, mely feszültségérzetét nem csökkenti.

Az alperes által a felperes sérelmére elkövetett bűncselekmény kapcsán a felperes pszichikai állapotában tartós negatív változás következett be. Ez a változás a felperes mindennapi életvitelét, foglalkozásának gyakorlását hátrányosan, a közepesnél valamivel kisebb mértékben befolyásolja.

Ezért a felperes a módosított keresetében az alperest nem vagyoni kár címén 1 000 000 Ft és járulékai megfizetésére kérte kötelezni perköltségigény mellett.

Az alperes az érdemi ellenkérelmében a kereset elutasítását kérte.

Az elsőfokú bíróság az alperest 350 000 Ft nem vagyoni kártérítés és járulékai megfizetésére kötelezte, az ezt meghaladó keresetet elutasította.

Indoklása szerint a Ptk. 75. § (1) bekezdése alapján a személyhez fűződő jogokat mindenki köteles tiszteletben tartani, e jogok a törvény védelme alatt állnak. A Ptk. 76. §-a kimondja, hogy a személyhez fűződő jogok sérelmét jelenti többek között a testi épség és az egészség megsértése. A Ptk. 84. § (1) bekezdés e) pontja szerint, akit személyhez fűződő jogában megsértenek, kártérítést követelhet a polgári jog szabályai szerint.

A nem vagyoni kártérítés alapja a személyhez fűződő jogsértés. A nem vagyoni kár pedig az emberi személyiség értékminőségének csökkenése, mely csökkenés akkor állapítható meg, ha a személyiség helyzete kedvezőtlenül, a korábbihoz képest hátrányosan megváltozik.

Az alperes a perben vitatta, hogy a felperes pszichikai állapotában a felperes által előadott szorongásos tünetegyüttes alakult ki.

A felperes előadását a perben a szakértők alátámasztották. Aggálytalan szakvéleményük szerint a felperesnél pszichés zavar lépett fel, a pszichikai állapotát állandó szorongás, félelem jellemzi. A szakértők a tárgyaláson történt meghallgatásuk során előadták, hogy a felperes a panaszait nem túlozta el, azokat nem orvosi szakkönyvből merítette, a felperes által vázolt tünetegyüttes orvosi szempontból megfelel az emberi pszichés működés szabályainak: a felperes személyisége egy konkrét eseményre permanens félelemmel, szorongással reagált, állapotában javulás nem következett be.

A perben ezt követően eldöntendő kérdés az volt, hogy az alperes által a felperes sérelmére elkövetett bűncselekmény és a felperes pszichikai állapotában bekövetkezett negatív változás között az okozati összefüggés megállapítható-e vagy sem.

Az okozati összefüggésre vonatkozóan tett felperesi előadást alátámasztották a tanúk vallomása, valamint a per tartama alatt a felperesnél végzett igazságügyi orvosszakértői és igazságügyi pszichiátriai vizsgálat eredménye. A vizsgálatot végző szakértők a szakvéleményükben határozottan állást foglaltak amellyel, hogy az észlelt tünetegyüttes kizárólag a felperes ellen irányuló bűncselekménnyel áll okozati összefüggésben.

A perben meghallgatott tanúk vallomásaikkal a felperesnél orvosi szempontból megvizsgált és igazolt tünetegyüttes létezését cáfolni nem tudták. A perben meghallgatott igazságügyi orvosszakértő a meghallgatása során utalt arra, hogy minden esetben az adott ember személyiségének vizsgálatával dönthető csak el, hogy a károkozó magatartás folytán sérül-e a személyisége vagy sem.

A perben beszerzett aggálytalan szakvélemény kétséget kizáró módon rögzíti, hogy a felperest az alperes által a sérelmére elkövetett bűncselekmény miatt kialakult pszichikai állapota a mindennapi életvitelében, a vállalkozásában a közepesnél kisebb mértékben akadályozza személyisége egészséges kiélésében.

A bíróság a fentiek alapján jutott arra a következtetésre, hogy az alperest kártérítési felelősség terheli. A bíróság az összecszerűség meghatározásánál figyelembe vette a felperest ért személyi sérelem súlyát, nagyságát, hatását és következményeit. E körben a bíróság utalt arra, hogy a rendelkezésére álló szakvélemény szerint a felperes pszichikai állapotában kedvező változást Komlóról történő elköltözése jelentené. Mivel a felperes az alperes által okozott sérelem bekövetkezése óta az életkörülményeiben, környezetében változást nem eszközölt, a bíróság megítélése szerint a felperesnek az alperestől való félelménél jelentősebb a jelenlegi környezetéből való kiszakadás iránti félelme.

Az ítélet ellen az alperes élt fellebbezéssel, az ítélet részbeni megváltoztatása és a kereset teljes egészében való elutasítása iránt.

A másodfokú bíróság a fellebbezést nem találta alaposnak.

Az elsőfokú bíróság az ítéleti tényállást helyesen, a perbeli bizonyítékoknak a Pp. 206. § (1) bekezdése szerinti mérlegelésével állapította meg, abból helyes jogi következtetést vont le. Az érdemi döntése így megalapozott, ezért a másodfokú bíróság az elsőfokú bíróság ítéletét helytálló indokainál fogva hagyta helyben.

A fellebbezési támadás kapcsán arra utalt a másodfokú bíróság, hogy az elsőfokú eljárásban beszerzett igazságügyi orvosszakértői vélemény teljes mértékben aggálytalan, és kellő mértékben indokolt. Olyan szakkérdésben nyilvánított szakvéleményt az orvosszakértő szakkonzulens igénybevételével, amely szakvélemény a tényállás kialakítása során nem tehető félre, sem az alperes állítására, sem a meghallgatott tanúk vallomására figyelemmel. Az elsőfokú bíróság ítélete helyesen döntött a jogalap kérdésében, és a nem vagyoni kártérítés összege sem tekinthető eltúlzottnak. A másodfokú bíróság utalt arra, hogy a nem vagyoni kártérítésben a büntetési jelleg is benne szerepel, ugyanis az alperes a felperes sérelmére bűncselekményt követett el még akkor is, ha az a bűncselekmény előkészületi stádiumban megrekedt, de az alperes cselekménye lényegében a felperes élete ellen irányuló bűncselekmény volt. (Baranya Megyei Bíróság 2. Pf. 21 599/2000/4.)¹⁷

Sérelemdíj, a személyiségi jog megsértésének új szankciója

A jogalkotó felismerte, hogy a nem vagyoni kártérítés kapcsán, annak alkalmazása tekintetében komoly dogmatikai problémák merültek fel, melyeket a bírói gyakorlatban sem lehet áthidalni, még olyan eljárásjogi eszközök segítségével hívásával sem – vagy csak komoly kritikákkal illelhető módon -, mint a köztudomású tény fogalma. Éppen ezért került sor a magánjogi rekodifikáció során arra, hogy a nem vagyoni kártérítés intézményét a személyhez fűződő jogok megsértése jogkövetkezményeinek eszköztárából töröljék, és helyébe lépjen egy új jogintézmény, a sérelemdíj.¹⁸ A sérelemdíj bevezetésére a személyhez fűződő jogok polgári

¹⁷ BDT2002. 692.

¹⁸ Először a Kormány 1061/1999. (V.28.) Korm. határozatával módosított 1050/1998 (IV.24.) Korm. határozat alapján készült új Polgári Törvénykönyv koncepciójában jelent meg a sérelemdíj bevezetésének a gondolata kidolgozott formában, melyet a Magyar Közlöny 2002. évi 15/II. számában tettek közzé.

jogi védelmének alkotmányos alapjogi védelemmel összhangban történő újraalkotása körében, a magánjogi védelem eszközeinek sajátosságait kifejezésre juttatva került sor.¹⁹ Felismerve azt, hogy a nem vagyoni hátrány általában meghatározhatatlan, bizonyíthatatlan, illetőleg azt, hogy ez valójában egy fogalmi ellentmondás, s hogy valójában nem károkozásról van szó, s a nem vagyoni kártérítés intézménye a jogalkalmazásra nehezedő gond a kártérítési jog terepében.²⁰

A kodifikációs bizottságot vezető dr. Vékás Lajos a sérelemdíj funkciója tekintetében akként nyilatkozott, hogy „a sérelemdíjat a Bizottság a nem vagyoni kártérítés helyett akarta bevezetni. Az intézmény funkciója elsősorban a jogsértés vagyoni elégtétellel történő közvetett kompenzációja és csak másodsorban a magánjogi büntetés. Nem a büntető elemet akartuk hangsúlyozni, és nem akartunk egyfajta büntető kártérítés (punitive damages) irányába elmenni. Ehhez képest az intézményt teljesen félreértették, az elfogadott módosítás szerint ugyanis a sérelemdíj mértékét – egyebek mellett – a jogsértés „isméltlódó jellegére”, egy kimondottan büntetőjogi minősítő körülményre tekintettel kell megállapítani.”²¹

A személyhez fűződő jog megsértése esetén a megsértett személy nem vagyoni sérelméért- egy összegben megítélendő – sérelemdíjat követelhet. A személyiségi jogok megsértésének új szankciója annak az ellentmondásnak a kiküszöbölésére hivatott, mely szerint a nem vagyoni hátrány összességében nem határozható meg, azt megtéríteni sem lehet, ugyanakkor a nem vagyoni sérelem ellensúlyozása vagyoni jellegű kell legyen.²²

Az új Ptk. szerint az követelhet sérelemdíjat az őt ért nem vagyoni sérelméért, akit személyiségi jogában megsértenek (Ptk. 2:52. § (1) bekezdés). E rendelkezésből kitűnik, hogy - a nem vagyoni kárfelelősség feltételeivel azonosan – a sérelemdíj megállapításának feltétele: a személyiségi jog megsértése (jogellenesség), a nem vagyoni sérelem.

A fizetésre kötelezés további feltételei megegyeznek a kártérítési felelősség szabályaival, így a felelős személy meghatározására, a kimentés módjára vonatkozó rendelkezéssel. Ennek megfelelően a felelősség feltétele továbbra is a magatartás és a sérelem közötti okozati összefüggés, a felróhatóság, az általános vétkességi felelősség szerint, illetőleg a fokozottan veszélyes tevékenység folytatójára vagy más károkozóra vonatkozó felelősségi szabályok szerint.

A bírói gyakorlat dolga, hogy értelmezze a 2:52. § (1) bekezdés szerinti „nem vagyoni sérelem” fogalmát, ugyanis a (2) bekezdés szerint a sérelemdíjra való jogosultság megállapításához a jogsértés tényén kívül további hátrány bekövetkezésének bizonyítása nem szükséges.²³

A pénzben kifejezett összeg jellegét tekintve kárpótlás, elégtétel az elszenvedett nem vagyoni hátrányért. Ehhez képest mértékét nem az elvesztett vagyon, hanem a jogsértés súlya, isméltlódó jellege, a felróhatóság mértéke, a jogsértés hatása határozza meg.

A személyiségi jogsérelem súlya önállóan kialakítandó kategória, amelynek ismérveit, meghatározó szempontjait a bírói gyakorlatnak kell kimunkálnia. Kétségtelenül ilyen szempont lehet a jogsértés tartóssága. A múltó, következményekkel nem járó jogsérelem kárpótlására kisebb összeg is megfelelő lehet, a maradandó, hosszabb ideig tartó hátrányt jelentőnél viszont az elégtétel adekvát volta nagyobb összegű kárpótlást jelenthet. A sérelemdíj mértékét növelő tényező lehet, ha több személyiségi jogot sért egyazon magatartás (személyi szabadságot, emberi méltóságot stb.).

¹⁹ Az új Polgári Törvénykönyv koncepciója és tematikája I.6. pont

²⁰ Az új Polgári Törvénykönyv koncepciója és tematikája I.7.

²¹ www.ugyvedvilag.hu, Vékás Lajos: az új Ptk. hibái ellenére is sikertörténet

²² Az új Ptk. I. Könyv III. Rész. A személyhez fűződő jogok normaszöveg-tervezete a Polgári Jogi Kodifikáció, 2005. évi 3. szám, 14.

²³ Polgári Jog I-III Kommentár a gyakorlat számára, 2013. HVG ORAC 1360A/4. oldal

A jogsértést a bíróság jelentős súlyúnak ítélte meg, különös tekintettel arra, hogy jó hírnév védelméhez fűződő jog sérelmén túlmenően a képmás védelméhez fűződő jog is sérelmet szenvedett. A jogsértést nem teszi meg nem törtéنتté önmagában az, hogy egy szatirikusnak nevezett mellékletben jelent meg a kifogásolt írás, a képmással együtt a humoros jelleg meglehetősen elsikkadt. A bíróság mérlegelési körébe vonta azt is, hogy az alperes részéről nem szándékos lejáratai törekvése volt szó, hanem alapvetően gondatlanul jártak el a felperes képének felhasználásával egy meglehetősen sajátos hangvételi cikk mellett [PKKB 29.P.564/1995.].

A kárpótlás tekintetében a régi Ptk. nem adott eligazítást. A vagyoni kár esetén a pénzbeli térítést egy összegben vagy járadék formájában lehetett nyújtani.

A Legfelsőbb Bíróság döntése szerint: "Nem vagyoni kártérítésként járadék is megítélhető, ha az összes körülmény gondos mérlegelésével az állapítható meg, hogy a nem vagyoni kártérítés járadék megítélése mellett tudja a legmegfelelőbbben betölteni a rendeltetését. Nem vagyoni kárpótlás címén járadék megállapítása lehet célszerű súlyos, folyamatosan, állandó jelleggel jelentkező nem vagyoni hátrány esetében akkor, ha a körülményekből következtethetően az áll a károsult érdekében, hogy a jövőben rendszeresen, folyamatosan részesüljön kárpótlásban" [19. sz. Irányelv 6. pont, PEH 24-25. old.].

Ez a gyakorlat nem fenntartható a Ptk. mai szövege kizárja a járadék megítélését, sérelemdíj egy összegben határozható meg.

A sérelemdíj személyhez kötött: a Legfelsőbb Bíróság 19. számú irányelvének 7. pontja kimondta: "A nem vagyoni kártérítésre való jog nem száll át a jogosult örökösire". Az indoklás szerint "[a] nem vagyoni kártérítésre való jog – a jellegéből következően – személyes természetű, a károsult személyéhez tapad, nem vagyoni kárpótlásra csak az tarthat jogszerűen igényt, akinek a javára megvalósultak a törvényben meghatározott feltételek. Az örökösnek nincs jogosultsága nem vagyoni sérelem orvoslására, minthogy ilyen sérelem nem is érte. A jogosult halálával tehát a nem vagyoni kárpótlásra vonatkozó jog elenyészik, az nem száll át a jogosult örökösire."

A bírói gyakorlat azonban kivételt tett, ha a jogosult a perindítás alatt halt meg. Abban az esetben, ha a nem vagyoni kártérítés jogosultja a pert megindította, majd a per alatt meghal, nincs akadálya annak, hogy jogutóda igényelje a jogelőd haláláig eltelt időre járó nem vagyoni kártérítés összegét. Ennek nem akadálya a Legfelsőbb Bíróság 16. számú irányelve 7. pontjában kifejtett iránymutatás, s a követelés megítélése azzal nem ellentétes [LB P.törv.III.20.174/1989.].²⁴

Felhasznált irodalom:

- Lábady Tamás: A nem vagyoni kártérítés újabb bírói gyakorlata ELTE Jogi Továbbképző Intézet, Bp. 1992,
- Dr. Törő Károly: A nem vagyoni kártérítés gyakorlati kérdései, Magyar Jog 1992/8.
- Dr. Petrik Ferenc: A gyakorló jogász kézikönyve 5./ Kártérítési jog (szerk. Dr. Petrik Ferenc) Gazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest 1991.
- Dr. Sipos Péter A nem vagyoni kártérítés jogalapja az alkotmánybírói határozatok és az ítélkezési gyakorlat tükrében Bp., 2002.
- Frézer Tamás: A nem vagyoni (erkölcsi) sérelmek megítélése a polgári jogban, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 2011.

---

²⁴ Polgári Jog I-III Kommentár a gyakorlat számára, 2013. HVG ORAC 1360A/4. oldal